

мотивації, а й від характерологічних особливостей, що були сформовані під впливом акцентуації.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми, яка пов'язана з професійним самовизначенням підлітків певного типу акцентуації характеру. На подальше вивчення чекають питання: дослідження змісту, умов праці на професійні переваги молоді з метою визначення постійних та змінних факторів професійної спрямованості; впливу параметрів компонентів професій на зміст професійної освіти; дослідження психолого-педагогічних умов залучення до професіографічної діяльності учнів 5 – 6 класів з метою їх більш раннього професійного самовизначення; розробки методичного забезпечення професіографічної діяльності учнів при дослідженні професій.

Література

1. Баррет Дж. Проверь себя [Текст] / Дж. Баррет. – СПб. : Питер, 2007. – 256 с.
2. Батаршев А. В. Диагностика профессионально важных качеств [Текст] / А. В. Батаршев, И. Ю. Алексеева, Е. В. Майорова. – СПб. : Питер, 2008. – 192 с.
3. Теоретичні і методичні основи профорієнтації учнів загальноосвітніх шкіл та психолого-педагогічний відбір абітурієнтів на педагогічній спеціальності вищих навчальних закладів [Текст] / укл. В.В. Вареник [та ін]. – Черкаси : ЧНУ, 2006. – 128 с.
4. Тюшев Ю. В. Выбор профессии: Тренинг для подростков [Текст] / Ю. В. Тюшев. – СПб. : Питер, 2008. – 160 с.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2010 р.

О.С. Сорока

аспірант каф. вікової та педагогічної психології

ПНПУ ім. К. Д. Ушинського,

м. Одеса

РОЗВИТОК ІНТУЇЦІЇ У СТУДЕНТІВ ТВОРЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглядається розвиток інтуїції у студентів творчої професії. Подається аналіз сучасних підходів до вивчення інтуїції та її механізмів. Емпіричним шляхом досліджується взаємозв'язок візуального мислення та інтуїції. Показано, що при високих показниках операційних компонентів і процесуальних характеристик візуального мислення спостерігається високий показник розвитку інтуїції.

Ключові слова: інтуїція, розвиток, творчі професії, дослідження.

В статье рассматривается развитие интуиции у студентов творческой профессии. Дается анализ современных научных подходов к изучению интуиции и ее механизмов. Эмпирически исследуется взаимосвязь визуального мышления и интуиции. Показано, что при высоких показателях операциональных компонентов и процессуальных характеристик визуального мышления наблюдается высокий показатель развития интуиции.

Ключевые слова: интуиция, развитие, творческие профессии, исследование.

In the article development of intuition is examined for the students of creative profession. The analysis of modern scientific approaches is given to the study of intuition and its mechanisms. Intercommunication of visual thought and intuition is empiric explored. It is shown that there is a high index of development of intuition at the high indexes of operationalnykh components and judicial descriptions of visual thought.

Keywords: intuition, development, creative professions, research.

Метою нашого дослідження є емпіричне вивчення розвитку інтуїції у студентів творчих спеціальностей.

В психології інтуїція визначається як особливий вид мислення [2], спосіб отримання результату, проміжні етапи якого не усвідомлюються [3]. Традиційно, інтуїція в психології розглядається як поява в свідомості тих чи інших елементів суб'єктивної реальності, що раніше знаходились поза свідомістю. В ряді наукових робіт зустрічається ототожнення «безсловесного мислення» з інтуїцією і несвідомим, які зв'язані в творчому акті з вербальним мисленням (Ж. Адамар, Ж. Піаже, А. Ейнштейн). Відповідно до думки відомого вітчизняного психолога Я.О. Пономарьова: інтуїція – це включення в сферу свідомості елементів суб'єктивної реальності, що раніше знаходились поза свідомістю особистості [6].

Вітчизняний психолог В.О. Моляко в своїх роботах пов'язаних із вивченням творчого мислення виділяє деякі суттєві особливості інтуїтивного мислення:

- 1) Акт інтуїтивного пізнання є миттєвим, інсайт;
- 2) Інтуїція об'єднує живі, рухливі процеси та явища, що перебувають на стадії становлення, трансформації, переходу від однієї якості до іншої;
- 3) В інтуїтивному мисленні семи (найменші одиниці змісту) характеризуються невизначеністю, неоднозначністю, полівалентністю, багатозначністю [4].

Французький дослідник Ж.-Ф. Лебрата виділяє два підходи до визначення інтуїції. Інтуїція являється певною формою раціональності та може бути логічно доведена; вона представляє собою дещо невідоме та ірраціональне. Ж.-Ф. Лебрата являється прихильником визначення інтуїції, згідно якому вона є сумою процесів аналізу та пригадування образів, що базуються на знаннях [5].

Цікавими є погляди Ж. Піаже та Д. Майерса. Жан Піаже розглядав інтуїцію як образне мислення, що характеризує переважно дологічну стадію розвитку. Він вважав, що з віком роль інтуїції дещо зменшується, і вона поступається місцем більш соціальному типу мислення — логічному. Девід Майерс в своїх роботах розглядає практичну інтуїцію як важко досліджуване, складне, несформоване знання, котре впливає на рішення задач.

Тісний зв'язок інтуїції з емоціями та інтелектом розкриває в своїх роботах А.А. Налчаджян [9]. Під інтуїцією він розуміє прояв активності підсвідомої сфери психіки, поява у фокусі свідомості раніше знаходилися

поза його елементами суб'єктивної реальності.

Отже, використання інтуїтивного мислення в процесі прийняття рішення чи віднайдення способу дії не нове в науці. Науковцями, що досліджують інтуїцію, виділяється дві групи її феноменологічних характеристик.

До першої групи можна віднести такі складові механізми інтуїції: 1) безпосередність (завдання (проблема) вирішується відразу, без попередніх роздумів); 2) редуційність (процес пошуку рішення, котрий спрямований на формування цілісного інтеграційного образу або ключового поняття, а не утворення ланцюга висновків); 3) згорненість (для інтуїції характерна згорненість процесу пошуку рішення, коли усвідомлюється і залишається в пам'яті не весь його хід, а лише остаточний висновок). Другу групу, реалізації процесу інтуїції, складають наступні характеристики: 1) опосередкованість (для того, щоб вирішити поставлену задачу (проблему) суб'єктові необхідно оволодіти певною сумою знань, які створюють принципову можливість наступного творчого кроку); 2) усвідомленість (свідомий напружений пошук в світлі передбачуваних можливих рішень задачі (проблеми) є невід'ємною попередньою умовою її дійсного рішення); 3) логічність (об'єктивізація отриманих рішень у формі загальноприйнятих логічних структур).

Візуальне мислення, як вид наочного мислення, є вищою пізнавальною діяльністю, що розвивається та має індивідуальні особливості перебігу. Етапами становлення в онтогенезі візуального мислення є наочно-дієве і наочно-образне мислення. [13].

Основними характеристиками візуального образу є – синтетичність, континуальність, наочність. «Бачення» неможливе без передбачення, яке є однією із функцій інтуїції. Для вивчення взаємозв'язку візуального мислення і інтуїції Симоненко С.М. в своїх роботах розглядає процес трансформації візуального образу при вирішенні творчих завдань в художній діяльності [13]. Автор виділяє три етапи процесу трансформації візуального образу під час розв'язання творчих задач: етап розуміння умови задачі, етап виникнення задуму та етап втілення задуму. В результаті дослідження автор емпірично підтверджує роль інтуїції на всіх трьох етапах продукування нового візуального образу, що вказує на продуктивний зв'язок візуального мислення та інтуїції.

Зв'язок мислення та інтуїції досліджували Карміна А. С. та Хайкіна Є. П.[3]. На думку авторів, інтуїція – це специфічний пізнавальний процес, що полягає у взаємозв'язку чуттєвих образів та абстрактних понять, зміст котрих не виводиться шляхом простого синтезу попередніх сприймань чи шляхом лише логічного оперування уже існуючими поняттями.

Наше емпіричне дослідження проводилося на базі Інституту мистецтв та Інституту психології Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського та музичної студії. В

дослідженні брало участь 75 досліджуваних: 1 група – це студенти 1 курсу, 2 група – студенти 2 курсу; 3 група – студенти 3 курсу Інституту мистецтв.

В дослідженні ми використовували наступні методи та методики: спостереження; аналіз продуктів діяльності; модифікований варіант методики П. Торренса (модифікований варіант М.О. Холодної), методика «Прогресивні матриці Равена», методика оцінки рівня інтуїтивності та методика «Рулетка» (авт. Є.О. Науменко), результати дослідження було піддано кількісному та якісному аналізу.

Рівень інтуїтивності як властивість особистості визначався на основі показників комплексної методики вивчення інтуїтивності, яка призначена для визначення рівня інтуїтивності та гіпнабельності. Під гіпнабельністю розуміється сугестивність особистості, тобто здатність легко підпадати під чужий вплив. Методика є опитувальником напівзакритого типу, що має фіксовані відповіді на кожне запитання, містить 45 питань, що об'єднані в три шкали: шкала інтуїтивності, шкала гіпнабельності та шкала достовірності відповідей. Результати представлені в табл.1.

Таблиця 1.

Характеристика кореляційних зв'язків за методикою вивчення інтуїтивності (за методикою Науменка Є.О.)

Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена	1 гр.	2 гр.	3 гр.
r_{1-2}	0,09	0,37	0,43
кореляційний зв'язок	незначн.	незначн	значн.

$p=0,05$ r_1 – рівень інтуїтивності; r_2 – рівень гіпнабельності

Перевірка значущості кореляційних зв'язків у роботах досліджуваних студентів за критерієм Стьюдента виявила незначну залежність між рівнем інтуїтивності та гіпнабельності ($r_{1-2}=0,37$, при $p=0,05$) у студентів других курсів Інституту мистецтв та практично відсутній зв'язок між рівнем інтуїтивності та гіпнабельності у першого курсу Інституту мистецтв ($r_{1-2}=0,09$, при $p=0,05$); залежність між рівнем гіпнабельності та рівнем інтуїтивності виявлена у студентів третього курсу Інституту мистецтв ($r_{1-2}=0,43$, при $p=0,05$).

Для визначення значущості взаємозв'язку показників рівня інтуїтивності та показників процесуальних характеристик візуального мислення ми здійснили кореляційний аналіз даних отриманих за методикою вивчення інтуїтивності, методикою П.Торренса (r_{1-2}), Результати представлені в табл.2.

Результати кореляційного аналізу виявили наступні зв'язки між показниками розвитку рівня інтуїтивності та рівнів процесуальних характеристик та оперативних компонентів візуального мислення: незначні кореляційні зв'язки спостерігаються у студентів 1 курсу Інституту

мистецтв ($r_{1-2}=0,43$). Значні кореляційні зв'язки спостерігаються у студентів 2 та 3 курсів Інституту мистецтв ($r_{1-2}=0,54$ у студентів другого курсу та $r_{1-2}=0,67$ у студентів 3 курсу). Тобто у студентів творчих спеціальностей при високих показниках процесуальних характеристик візуального мислення збільшується показник рівня інтуїтивності.

Таблиця 2

Характеристика кореляційних взаємозв'язків між показниками рівня інтуїтивності та процесуальних характеристик візуального мислення

Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена	1 група	2 група	3 група
r_{1-2}	0,43	0,54	0,67
кореляційний зв'язок	незначн.	значн.	значн.

$p=0,05$

r_{1-2} – кореляційний зв'язок між середніми показниками рівня інтуїтивності та процесуальними характеристиками візуального мислення

Для визначення значущості взаємозв'язку показників рівня інтуїтивності та операціональних компонентів візуального мислення ми здійснили кореляційний аналіз даних отриманих за методикою вивчення інтуїтивності та за методикою Равена (r_{1-2}). Результати кореляційного аналізу виявили наступні зв'язки між показниками розвитку рівня інтуїтивності та рівня оперативних компонентів візуального мислення: незначні кореляційні зв'язки спостерігаються у студентів Інституту мистецтв ($r_{1-2}=0,39$ при $p=0,05$ – у студентів першого курсу. Значні кореляційні зв'язки спостерігаються у студентів другого та третього курсів Інституту мистецтв ($r_{1-2}=0,41$ при $p=0,05$ – другий курс та $r_{1-2}=0,54$ при $p=0,05$ – третій курс). Тобто у студентів творчих спеціальностей при високих показниках операціональних компонентів візуального мислення збільшується показник рівня інтуїтивності. Результати представлені в табл.3.

Таблиця 3

Характеристика кореляційних взаємозв'язків між показниками рівня інтуїтивності та операціональних компонентів візуального мислення

Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена	1 група	2 група	3 група
r_{1-2}	0,39	0,41	0,54
кореляційний зв'язок	незначн.	значн.	значн.

r_{1-2} – кореляційний зв'язок між середніми показниками рівня інтуїтивності та операціональних компонентів візуального мислення

За допомогою методики «Рулетка» визначається рівень прогнозування та передбачення. В основу даної методики покладений принцип вільного вибору, в якому обов'язково (особливо при наявності мотивації) присутні елементи інтуїтивного знання. Дана методика дозволяє

діагностувати актуальний рівень інтуїції досліджуваних, що проявляються в формі антиципації, психологічного передбачення, в прогностичних можливостях. Процедура проведення методики контролюється зором досліджуваних, тому не виключається прояв деяких особливостей психомоторики особистості, зв'язаних з формуванням образів руху та їх прогностичної реалізації. Стимульним матеріалом є рулетка (аналог, який застосовувався в казино), що має червоно-чорні сектори ігрового поля, стандартний бланк відповідей. Команда про закінчення вибору («ставки») дається експериментатором за 3-4 секунди до зупинки шарика. При перевірці відповідей, за кожне вірне передбачення нараховувався 1 бал. Кількість серій в дослідженні дорівнює 100 разів.

Для визначення значущості показників рівня інтуїції, показників процесуальних характеристик та операційних компонентів візуального мислення ми здійснили кореляційний аналіз даних отриманих за методикою «Рулетка» та методикою П.Торренса (r_{1-2}), та за методикою «Рулетка» і за методикою Равена (r_{1-3}). Результати представлені в табл.4.

Таблиця 4

Характеристика кореляційних зв'язків між показниками методики «Рулетка», операціональних компонентів та процесуальних характеристик візуального мислення

Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена	1 група	2 група	3 група
r_{1-2}	0,47	0,49	0,51
кореляційний зв'язок	значн.	значн.	значн.
r_{1-3}	0,47	0,54	0,54
кореляційний зв'язок	значн.	значн.	значн.

$p=0,05$

r_{1-2} – кореляційний зв'язок між середніми показниками рівня інтуїції та процесуальними характеристиками візуального мислення

r_{1-3} – кореляційний зв'язок між середніми показниками рівня інтуїції та оперативних характеристик візуального мислення

Перевірка значущості кореляційних зв'язків виявила наступні залежності: як бачимо з даних в табл.5, між першим і третім показниками у студентів другого курсу Інституту мистецтв існує найбільш значущий зв'язок $r_{1-3}=0,54$, на такому ж рівні взаємозалежні показники у студентів третього курсу. Тобто при високих показниках операційних компонентів та процесуальних характеристиках візуального мислення збільшується показник рівня інтуїції.

Інтуїтивне вирішення поставленої задачі здійснюється несподівано. Це відбувається тому, що мислення не обмежується усвідомленою формою. Аналіз і синтез, індукція і дедукція, інші види мисленнєвої

діяльності здійснюються і на рівні несвідомого. Інтуїція забезпечуючи взаємозв'язок несвідомого та свідомого під час створення нового візуального образу, приймає участь в трансформації структури пошуку візуального рішення поставленої задачі [9].

У результаті проведеного дослідження, ми дійшли таких висновків: у студентів творчої спеціальності спостерігаються високі показники розвитку інтуїції при високих показниках операційних компонентів та процесуальних характеристик візуального мислення.

Література

1. Візуальна креативність та її механізми // Обдарованість та її розвиток. Симоненко С.М. – Матеріали міжнародної наукової конференції – К., 2003. – С.112-115.
2. Гончаренко Н.В. Гений в искусстве и науке / Н.В. Гончаренко. – М., 1991. – С. 49.
3. Грановская Р.М. Интуиция и искусственный интеллект / Р.М. Грановская. – Л., 1991.
4. Губенко О.В. Феномен інтуїції та інтелектуальна творчість / О.В. Губенко // Практична психологія та соціальна робота, №7' 1999 – С.11
5. Жебрати Ж.-Ф. Интуиция в управленческих решениях. // Социальные и гуманитарные науки. Реферативный журнал. Серия 2. М. 1998 – С.143.
6. Кармин А.С. Творческая интуиция в науке / А.С. Кармин, Е.П. Хайкин. – М., 1971 – С.25.
7. Майерс Д. Интуиция / Д. Майерс. – СПб.: Питер, 2009 – 256 с.
8. Морозов И.М. Природа интуиции : монография / И. М. Морозов. – Мн. : Технопринт, 2005. – 128 с.
9. Налчаджян А. А. Некоторые психологические и философские проблемы интуитивного познания / А.А. Налчаджян. – М., 1972 – С. 150-151.
10. Науменко Е.А. Интуитивность как психологическое свойство личности / Е.А. Науменко. – Санкт-Петербург, 2001 – С. 181-201.
11. Пономарев Я.А. Психика и интуиция. М., 1967 – С. 229
12. Симоненко С.Н. Роль интуиции в процес се создания визуального образа / С.Н. Симоненко // Наука і освіта. – 1999. – №1-2. – С. 58-60.
13. Симоненко С.М. Психосемантика кольору та стратегії творчості / С.М. Симоненко, Т.А. Вовнянко. – Одеса : ПНЦ АПН України, 2005.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2010 р.

*І. А. Микитюк
асистент каф. психології та педагогічних технологій,
Криворізький ДПУ*

ГУМАНІСТИЧНА ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

У статті визначено роль гуманістичної педагогічної культури вчителя в умовах будівництва національної системи освіти.

Ключові слова: культура, педагогічна культура, педагогічні цінності.

Стаття посвящена изучению роли гуманистической педагогической культуры в условиях реформы системы образования.